

Рябокін А.О.

аспірант,

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка*

**СТАНОВЛЕННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ ФОРМ
НАВЧАННЯ: ВІД ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ
АЛКУЇНА ЙОРСЬКОГО ДО СИСТЕМИ П'ЄРА АБЕЛЯРА
(778-1142 РР.)**

Наприкінці раннього Середньовіччя Церква стала єдиним інститутом, де в умовах занепаду політичної та адміністративної влади, слабкості міст і не визначення нових суспільних станів, лише вона відіграла об'єднавчу функцію, що полягала у формуванні єдиного культурного простору. Саме в таких умовах монастирі й стали центрами вченості й обителями культури. Із поширенням церковних повноважень на материковій Європі, папа і єпископи стали піклуватися про забезпечення молодих королівств вчителями й наставниками в христовій вірі. Лише монастирі мали такий необхідний потенціал для організації подібної освітньої діяльності [3, с. 33-34].

Римська освіченість в першу чергу збереглася в монастирях Англії, Ірландії та Шотландії. Тут на належному рівні продовжували вивчати грецьку мову, читали й переписували латинських прозаїків і поетів, викладали математику й музику. За своїм культурним рівнем ірландська Церква IV–VIII столітті займала перше місце в Європі, зберігаючи найбільшу спадщину римської Античності. Межі монастирського навчання значно розширилися за Карла Великого, який став покровителем шкіл і науки. У IX столітті відбувся певний «прорив» ученості до світських кіл, коли Карл Великий заснував школу-палаціум та «Академію» в Ахені, яку очолив Алкуїн Йоркський. Завдяки активній діяльності Алкуїна Йоркського на материковій Європі відбулося становлення нових культурних центрів, які стали своєрідною проміжковою ланкою між монастирською культурою та університетом. Саме в них отримали чітке методологічне оформлення основні принципи християнського віровчення, зародився образ науки як вченості. Алкуїн Йоркський був швидше викладачем, ніж мислителем, збирачем і транслятором, створювачем знання, як найкраще відповідало

інтелектуальним потребам Каролінгської епохи. Алкуїн засвоїв і передав континентальній Європі сукупність знань від спадщини римо-ірландського минулого, яке на певний час було занедбаним після варварських вторгнень. Проте девізом Алкуїна і найвищою цінністю життя стало – вивчати, щоб викладати [2, с. 71-85].

Не викликає жодних сумнівів той факт, що саме Алкуїн Йоркський став основною й визначальною фігурою в процесі формування середньовічної вченості. Саме завдяки його діяльності на континенті відбулося формування центрів християнської вчительської культури. Справа, що була розпочата Алкуїном, а саме – освіта як «навчання навчати», правильно навчати в межах християнської віри, стала смыслом усього його наступного життя. Проте цьому сприяли й певні обставини. У попередньому розділі ми виділили основні причини, котрі сприяли тому, що на всій території Франкської імперії стали з'являтися школи: по-перше, імператор Карл був зацікавленим у наявності освіченого апарату службовців, який би сприяв зростанню його авторитету як просвітителя. Окрім того, він не міг не акцентувати свою увагу на інтересах Церкви, яка йому давала всіляку підтримку; по-друге, на той час Церква вже потребувала всезагальної системи освіти, в умовах якої християнам уже б з дитинства прививали любов до Істини (тобто, до Бога); за умови вирішення цього завдання стало б можливим виховати покоління, яке було б здатне відстоювати істинність поглядів католицької Церкви в умовах існування різноманітних церковних ересей з одного боку, загрози розповсюдження ісламу – з іншого. Саме ці причини в першу чергу обумовили й напрям і зміст монастирської освіти. Карл потребував Алкуїна, а Алкуїн – Карла. Щаслива доля їх звела.

Наводячи цей фрагмент із листа Алкуїна, ми користувалися перекладом А.П. Левандовського. В ньому, щоб схарактеризувати Карла як другого Давида, Алкуїн вживав усі можливі величальні епітети: «І я не один, останній і маленький раб нашого Господа, повинен радіти успіху й прославленню вашої найсвітлішої влади, вся Свята Церква в одному-єдиному пориві повинна буде віддати шану Спасителю нашому, який у своєму милосерді послав нам настільки благочестивого, мудрого й розумного правителя та захисника в ці останні часи світу, коли загрожують християнському народові; ти виправиш злих, підтримаєш справедливих, піднесеш святість, розповсюдиш з радістю ім'я Всевишнього Господа Бога в усі кінці світу та запалиш світло католицької віри навіть в останніх межах Всесвіту. Ось, о найсолодший

Давиде, твоя слава й твоя нагорода в день Страшного суду й на вічне перебування зі святими: ти турботливо намагаєшся виправити народ, увірений Богом вашій Величності, вивести на світло справжньої віри ті душі, які залишалися довгий час сліпими в пітьмі невігластва. Вірую в це від усієї душі». У цьому довгому й патетичному тексті Алкуїн відобразив основу основ концепції християнської імперії та влади християнського монарха. Він показує Карла Великого як монарха, в чій обов'язки має увійти подальше хрещення тією частиною європейських народів, котрі ще залишалися язичниками, та ствердження католицизму у всій Європі. Окрім місії володаря-хрестителя, Алкуїн зобов'язує Карла бути й володарем просвітителем, який має за допомогою освіти виховати справжніх християн, вірних католицизму [4, с. 49-81].

Цікаво тут простежується й мотив «виправлення злих», тобто безпосередньої відповідальності монарха за те, щоб дії та вчинки народу, який знаходиться під його владою, відповідали християнським нормам. Ця ідея прослідковується в усій творчості Алкуїна. Відтворюючи образ ідеального правителя, який наділений всіма можливими добродійностями, Алкуїн називає Карла «найсолідшим Давидом», «найпрекраснішим і всякої похвали достойним королем» [1, с. 56-58].

Таким чином, саме біблійська складова, що була успадкована ще з Старого Заповіту й у працях християнських істориків і педагогів Пізньої Римської імперії, виступає тут домінуючою в алкуїнівській концепції «просвіченого правителя» та значення освіти для зміцнення християнства. Таким чином, епістолярний жанр, написаний по риторико-діалектичним правилам із великим значенням у ньому Слова-Логоса, також наголошував на створенні серйозної системи християнської освіти.

Список використаних джерел:

1. Алкуин. Письмо к Карлу Великому 796 года // Левандовский А.П. Карл Великий: через Империю к Европе. Москва : Молодая гвардия, 1999. С. 182.
2. Антонова Е.В. Формирование средневековой системы образования (Каролингское Возрождение). Западноевропейская средневековая школа и педагогическая мысль : [пособ.] ред. Г.Ф. Губанова. Москва : Наука, 1989. С. 71–85.
3. Балакин В.Д. Творцы Священной Римской империи. Москва : Молодая гвардия, 2004. 356 с.
4. Бессмертный Ю.Л. Об изучении массовых социально-культурных представлений Каролингского времени. Культура и искусство западноевропейского средневековья. Москва : Искусство, 1989. С. 49–81.